

DE IGNATIAANSE PEDAGOGIE

Een praktische benadering

IGNATIAN PEDAGOGY
A Practical Approach

I C A J E
International Commission
on the Apostolate of Jesuit Education
Rome

Vertaling uit het Engels:
21 februari 1994

1. Voorwoord

De publicatie van *De karakteristieken van de jezuïetenopvoeding* in 1986 verwekte een vernieuwde belangstelling voor de jezuïetenopvoeding bij docenten, beheerders, studenten, ouders en anderen overal ter wereld. Het gaf hen het besef van hun identiteit en van wat hen voorstond. Dit document, vertaald in 13 talen, werd de inspiratiebron voor seminaries, werkgroepen en persoonlijke studie. De reacties waren haast uitsluitend positief.

De laatste jaren is een vraag gerezen in diverse delen van de wereld. Hoe kunnen we de beginselen en de oriëntering van *De karakteristieken* bereikbaar maken voor docenten? Hoe kunnen de Ignatiaanse waarden worden geïntegreerd in een praktische pedagogie voor gebruik in de dagelijkse interactie tussen docenten en leerlingen binnen het klaslokaal?

De Internationale Commissie voor het Apostolaat van de Jezuitenopvoeding (IJACE) werkt nu reeds sedert meer dan 3 jaar aan het beantwoorden van deze vraag. Met behulp van reacties en suggesties van leken- en jezuïetenopvoeders overal ter wereld werden 7 ontwerpen als inleiding in het *Ignatiaanse Pedagogische Model* geschreven. Van bij de aanvang waren we er nochtans van overtuigd dat een document alleen niet zou volstaan om docenten te helpen de aanpassingen, zoals de Ignatiaanse pedagogie deze vereist, in hun pedagogische benadering en onderwijsmethode door te voeren. De leden van de Internationale Commissie waren ervan overtuigd dat opleidingsprogramma's in elke jezuïetenprovincie en –school essentieel zijn om met succes het *Ignatiaanse Pedagogische Model* in toepassing te brengen in hun onderwijs. Docenten hebben veel meer nodig dan een cognitieve inleiding op het model. Zij hebben behoefte aan praktische training die hen overtuigt en in staat stelt actief na te denken over het gebruik van deze nieuwe methodes met vertrouwen en met de nodige trefzekerheid. Om deze reden werkte ICAJE van bij de start aan een project ter ondersteuning van de docenten.

Het Ignatiaanse Pedagogische Project omvat:

- een inleidend document betreffende het *Ignatiaanse Pedagogische Model* als uitbreiding van Deel 10 Karakteristieken en
- een programma voor lerarenopleiding op het niveau van de regio's, de jezuïetenprovincie daarbinnen en het lokaal niveau. De programma's voor docentenopleiding zouden 3 tot 4 jaar moeten duren met het doel hen progressief de Ignatiaanse pedagogische benaderingswijze te laten beheersen en er gemakkelijk te leren mee om te gaan.

Om dit project effectief te maken en de programma's voor praktische docentenopleiding op schoolniveau te introduceren, worden groepen van mensen in de provincies overal ter wereld doorlopend getraind in het *Ignatiaanse Pedagogische Model* en de daartoe geschikte onderwijsmethodes. Dit proces werd op gang gebracht ter gelegenheid van een internationale opleidingscursus gehouden in de Villa Cavalletti, even buiten Rome, van 20 tot 30 april 1993. Medewerkers in het Jezuitenonderwijs, 6 per werelddeel (in totaal ongeveer 40 personen uit 26 landen), werden uitgenodigd om getraind te worden, d.i. een aantal van de betrokken pedagogische sleutelmethodes te leren kennen, in praktijk te brengen en te beheersen. Op hun beurt bereiden zij, ten behoeve van mensen uit de provincies, waar zij wonen, trainingssessies voor. Zij zullen dan zelf in staat gesteld worden programma's op gang te brengen op schoolniveau.

Zonder de hulp van de opleidingsploeg in de Villa Cavalletti en van de bereidwillige deelnemers aan het internationale trainingsprogramma aldaar, zou de overdracht van het Ignatiaanse Pedagogische Project naar onze docenten niet mogelijk zijn. Daarom ben ik al deze mensen die ten dienste staan van de jezuïetenopvoeding overal ter wereld oprecht dankbaar.

Ik dank in het bijzonder de leden van de Internationale Commissie voor het Apostolaat van de jezuïetenopvoeding die gedurende meer dan 3 jaar met toewijding hebben gewerkt aan het schrijven van 7 ontwerpen voor dit inleidende document, zowel als aan het ontwikkelen van de pedagogische processen die de essentie van het Ignatiaanse Pedagogische Project omvatten. De leden van het ICAJE vertegenwoordigen de ervaring en de culturele standpunten uit de verste uithoeken van de wereld: Pater Augusting Alonso, S.J. (Europa), Pater Anthony Berridge, S.J. (Afrika en Madagascar), Pater Charles Costello, S.J. (Noord-Amerika), Pater Daven Day, S.J. (Oost-Azië), Pater Gregory Naik, S.J. Zuid-Azië) en Pater Pablo Sada, S.J. (Latijns-Amerika).

Bij voorbaat dank ik de Provinciaals, hun afgevaardigden voor de opvoeding, docenten, beheerders, leden van de raden van beheer. Hun aanmoediging en medewerking in deze gezamenlijke inspanning om het opvoedingsapostolaat te vernieuwen, zijn van cruciaal belang.

Ten slotte ben ik erkentelijk voor de royale financiële steun van 3 stichtingen die anoniem wensen te blijven. Hun deelname aan onze inspanning is een opmerkelijk voorbeeld van de belangstelling en de samenwerking die de wereldwijde gemeenschap van jezuïetenopvoeding kenmerken.

Vincent J. Duminico S.J.
Secretaris voor Opvoeding
Sociëteit van Jezus

2. Inleidende opmerkingen

Dit document gaat terug op het 10de deel van de *karakteristieken van de jezuïetenopvoeding*. Het is een antwoord op de vele vragen om hulp bij het formuleren van een praktische pedagogie, in overeenstemming met en beantwoordend aan de Ignatiaanse wereldbeschouwing en de Ignatiaanse waarden, voorgesteld in het document *Karakteristieken*. Daarom is het van essentieel belang dat wat hier wordt gezegd, begrepen wordt in samenhang met de essentie van de Ignatiaanse geest en de apostolische visie voorgesteld in *De karakteristieken van de jezuïetenopvoeding*.

In de loop der eeuwen werd de jezuïetenpedagogie besproken in talrijke boeken en wetenschappelijke artikels. In dit document behandelen we slechts enkele aspecten daarvan die helpen om een praktische onderwijsstrategie bij te brengen. Het Ignatiaanse Pedagogische Model dat hier wordt voorgesteld kan ertoe bijdragen vele van de in de in *De karakteristieken van de jezuïetenopvoeding* behandelde beginselen tot een geheel te verwerken en ze te concretiseren.

Het is duidelijk dat een algemeen geldend model voor alle scholen of colleges, te vergelijken met wat voorgesteld werd in de oorspronkelijke *Ratio Studiorum* heden onmogelijk is. Niettemin lijkt het belangrijk en in overeenstemming met de jezuïetentraditie, te kunnen steunen op een systematisch ontvouwde pedagogie, waarvan de inhoud en de methodes de in praktijk gebrachte visie van de hedendaagse pedagogische zending van de jezuïeten ondersteunen. De verantwoordelijkheid voor culturele aanpassingen wordt het best toevertrouwd aan regionale of lokale instanties. Wat op dit ogenblik op wereldvlak meer aangepast lijkt, is een Ignatiaans Pedagogisch Model dat docenten en leerlingen kan helpen hun opdracht richting te geven op een manier die zuiver theoretisch op peil staat en tegelijkertijd in staat is mensen-voor-andere te vormen.

Het pedagogische model dat hier wordt voorgesteld, veronderstelt een eigen stijl en onderwijsvorm. Het komt erop aan dat de benaderingswijzen om leren en persoonlijkheidsgroei te valoriseren in het kader van bestaande leerprogramma's worden ingevoegd, eerder dan door leergangen toe te voegen. Wij geloven dat een dergelijke benadering verkieslijk is. Ze is immers realistischer in het licht van de reeds overbelaste leerprogramma's in de meeste onderwijsinstellingen. Deze benadering wordt bovendien meer effectief geacht om leerkrachten te helpen zich de Ignatiaanse waarden van de karakteristieken eigen te maken en er mee om te gaan.

We geven aan dit document de benaming *Ignatiaanse Pedagogie*. Ze is immers niet alleen bestemd voor de uitdrukkelijke opvoeding in de scholen, colleges en universiteiten van de jezuïeten, maar ze kan ook behulpzaam zijn in elke vorm van pedagogische dienstverlening die op één of andere wijze geïnspireerd wordt door de ervaring van Sint Ignatius, beschreven in de *Geestelijke Oefeningen*, in deel IV van de *Constituties van de Sociëteit van Jezus*, en in de *Ratio Studiorum* van de jezuïeten.

De Ignatiaanse pedagogie is gelovig geïnspireerd. Maar omdat de opvoeding geïnspireerd door St. Ignatius diep menselijk en bijgevolg universeel is, kunnen ook zij die dit geloof niet delen waardevolle ervaringen uit dit document halen.

Van bij het begin ging de Ignatiaanse Pedagogie eclectisch te werk wat betreft onderwijs- en leermethodes. Ignatius van Loyola zelf paste de "modus Parisiensis" aan, dit is de pedagogische aanpak in zijn tijd voorgeschreven aan de Universiteit van Parijs. Die methodiek werd geïntegreerd in een aantal methodologische beginselen die hij voordien voor gebruik had ontwikkeld in de *Geestelijke Oefeningen*. Vast staat dat de jezuïeten uit de 16^e eeuw niet beschikten over de formele, wetenschappelijke uitgeteste methodes zoals die bijvoorbeeld recentelijk uitgewerkt in de ontwikkelingspsychologie. Dat ze erop bedacht waren om te zien naar de individuele leerling maakte deze jezuïeten-docenten attent voor wat reëel nuttig was voor het leerproces en de

persoonlijkheidsgroei. Zij deelden hun bevindingen in vele plaatsen van de wereld en onderzochten daarbij hoe ze konden komen tot meer algemeen geldig doeltreffende pedagogische methoden. Die werden vermeld in de *Ratio Studiorum*, de jezuïetencodex voor een alzijdig ontwikkelende opvoeding die normatief werd voor alle jezuïetenscholen.

Door de eeuwen heen werd een aantal andere specifieke methodes, op meer wetenschappelijke wijze ontwikkeld door andere opvoeders, overgenomen in de jezuïetenopvoeding, in zover ze kunnen bijdragen tot de doeleinden van de jezuïeten opvoeding. Een blijvend kenmerk van de Ignatiaanse Pedagogie is het systematisch en permanent invoeren van methodes herkomstig uit tal van bronnen, als ze maar bijdragen tot de integrale intellectuele, sociale, morele en religieuze vorming van de hele persoon.

Dit document is slechts een onderdeel van een veelomvattend vernieuwingsproject op lange termijn, dat gedurende verscheidene jaren al vooruitgang boekte met programma's zoals het Colloquium over de Onderwijstaak, het "Curriculum Improvement Process", het Magis Programma e.d.m. Vernieuwing vereist een verandering van ingesteldheid, intellectuele en geestelijke openheid om nieuwe wegen te banen ten bate van onze leerlingen. Aldus beoogt dit document, voortbouwend op vorige stadia van vernieuwing, een grote stap voorwaarts te zetten door de Ignatiaanse Pedagogie in te voeren via begrip en praktijk van methodes die geschikt zijn om de doeleinden van de jezuïetenopvoeding te realiseren. Dit document moet daarom gepaard gaan met praktische ontwikkelingsprogramma's, bestemd voor het docentencorps. Die programma's stellen de docenten in staat om vertrouwd te geraken met een structuur die bijbrengt en doorgeeft wat het Ignatiaanse Pedagogische Model is, en met de specifieke methodes die het in praktijk brengen van dat model vergemakkelijken. Om dit in werkelijkheid om te zetten zullen opvoeders uit alle werelddelen, leken en jezuïeten, getraind worden om als gids op te treden bij het invoeren van opleidingsprogramma's op het niveau van de regio, de provincie en het lokale niveau.

Het *Ignatiaanse Pedagogische Project* richt zich in de eerste plaats tot docenten. Het is immers vooral in hun dagelijkse omgang met leerlingen tijdens het leerproces dat de doelstellingen en oogmerken van de jezuïetenopvoeding verwezenlijkt kunnen worden; Hoe verhoudt een docent zich tot zijn leerlingen? Hoe vat hij zijn onderwijs op? Hoe wekt hij de belangstelling van zijn leerlingen op voor het zoeken naar de waarheid? Wat verwacht hij van zijn leerlingen? Wat is zijn beroepsethiek en wat zijn zijn idealen? Dit zijn allen betekenisvolle elementen die van invloed kunnen zijn op de vorming en de groei van de leerlingen. Pater Kolvenbach onderstreepte het feit dat "Sint Ignatius het persoonlijke voorbeeld van de docent ver boven het onderwijs zelf scheen te plaatsen als een apostolisch middel om de leerlingen vooruitgang te doen maken in het beleven van waarden". Het ligt voor de hand dat in de onderwijsinstellingen de directeurs, de leden van de beheerraden, het docentenkorps en al de andere leden van de opvoedende gemeenschap een sleutelrol vervullen. Ze zijn onmisbaar om het milieu en de leerprocessen te scheppen die de doeleinden van de Ignatiaanse Pedagogie bevorderen. Het is dus belangrijk hen deelachtig te maken aan dit project.

3. De Ignatiaanse Pedagogie

Opvoeding is de manier waarop docenten hun leerlingen begeleiden in hun groei en ontwikkeling. Opvoeding, de kunst en de wetenschap van het onderwijzen, kan niet eenvoudigweg worden beperkt tot een methodiek. Ze moet een wereldbeschouwing en een visie op de op te voeden ideale menselijke persoon bevatten. Hierop berusten het doel en de finaliteit waarop alle aspecten van een pedagogische traditie zijn georiënteerd. Zij verstrekken ook de criteria voor de keuze van de middelen die moeten worden gebruikt bij het educatieve proces. De wereldbeschouwing en het ideaal van de jezuïetenopvoeding voor de tijd waarin we leven werden geschetst in *De karakteristieken van de jezuïetenopvoeding*. De Ignatiaanse Pedagogie veronderstelt deze wereldbeschouwing. Zij gaat nog verder door het aanbieden van meer expliciete middelen waarin de Ignatiaanse waarden kunnen worden geïncarneerd in het onderwijs- en leerproces.

3.1. Het doel van de Jezuïetenopvoeding

Wat is ons doel? *De karakteristieken van de jezuïetenopvoeding* biedt ons een beschrijving die nog verder werd benadrukt door Pater Generaal Kolvenbach:

Het nastreven van de intellectuele ontwikkeling van elke leerling tot de volle maat van de door God gegeven talenten, blijft terecht een essentieel doel van de jezuïetenopvoeding. Het doel van de jezuïetenopvoeding heeft er nooit alleen maar in bestaan een voorraad kennis of vaardigheden op te doen of zich op een loopbaan voor te bereiden, als is dit alles op zichzelf belangrijk en nuttig voor aankomende christenen met een leiderstaak. Het ultieme doel in het secundair onderwijs is veeleer zo'n volkomen ontplooiing van de persoon dat ze tot actie leidt, een actie doortrokken van de geest en de aanwezigheid van Jezus Christus, de mens-voor-de-anderen. Gesteund op gezond begripen en verlevendigd door beschouwing, brengt dit de leerlingen tot zelftucht en initiatief, tot integriteit en nauwgezetheid. Tegelijkertijd beschouwt deze opvoeding ongeordende en oppervlakkige manieren van denken als onwaardig voor de mens en, wat belangrijker is, gevaarlijk voor de wereld ten dienste waarvan elkeen geroepen is¹.

Pater Arrupe vatte dit samen door het doel van onze opvoeding te bepalen als "het vormen van mannen en vrouwen voor de anderen". Pater Kolvenbach beschreef de afgestudeerde van een jezuïetenschool als iemand die "goed gevormd is, intellectueel competent, open voor groei, religieus, liefhebbend, erop gericht het rechtvaardige te doen in een edelmoedige dienstverlening aan het Volk Gods". Pater Kolvenbach onderstreept nog onze doelstelling wanneer hij zegt: "Wij beogen het vormen van dienstwillige leiders, in navolging van Jezus Christus, bekwame mannen en vrouwen, gewetensvol en bereid om zich helemaal in te zetten".

Zo'n doelstelling vereist een volledige en grondige vorming van de menselijke persoon. Dit is een opleiding die streeft naar uitmuntendheid en zich inspant om datgene te verwezenlijken waartoe men in staat is – zij omvat het intellectuele, het theoretische aspect en nog veel meer. Een dergelijke vorming roept op tot een menselijke uitmuntendheid gemodelleerd volgens de Christus van de Evangelies: zij weerspiegelt het mysterie van de Incarnatie, en acht de waardigheid van alle mensen, evenzeer als de heiligheid van heel de schepping hoog. In de geschiedenis zijn er genoeg voorbeelden van een uitmuntendheid inzake opvoeding die op een enggeestige manier is opgevat, mensen die op opvallende wijze vooruit zijn gegaan op het intellectuele vlak en tegelijkertijd onderontwikkeld zijn gebleven op het emotionele en onvolgroeid op het morele vlak. Wij beginnen te beseffen dat opvoeding de mensen en de samenleving niet noodzakelijk humaan of christelijk maakt. Wij verliezen het geloof in de naïeve opvatting dat elke opvoeding, ongeacht haar kwaliteit,

¹ (Cf. *Karakteristieken* n. 167; en Peter-Hans Kolvenbach, S.J., rede uitgesproken te Georgetown, 1989).

haar betrouwbaarheid of haar doelstelling, tot de deugd leidt. Des te duidelijker wordt het dat, willen wij via de jezuïetenopvoeding een morele kracht op de samenleving uitoefenen, wij er op moeten toezien dat het educatieve proces plaats heeft in een zowel moreel als intellectueel kader. Dit betekent niet dat wij een programma van indoctrinatie suggereren, waardoor de geest wordt verstikt; ook kijken wij niet uit naar het invoeren van theoretische cursussen die speculatief en ver van de realiteit verwijderd zijn. Wat wij nodig hebben, is een onderzoekskader voor een vraagstelling die zich inlaat met bijzonder gewichtige problemen en de complexe waarden in het leven. Ook hebben wij docenten nodig die bekwaam en bereid zijn om dit onderzoek te leiden.

3.2. Naar een opvoeding gericht op geloof en rechtvaardigheid

Jonge mannen en vrouwen zouden de vrijheid moeten hebben een pad te bewandelen waarop ze kunnen groeien en zich ontwikkelen tot volwaardige menselijke personen. In de wereld van vandaag is er nochtans een neiging om het doel van de opvoeding te zien in al te utilitaire termen. Overdreven nadruk op financieel succes kan bijdragen tot extreme competitiviteit en opgaan in egoïstische bekommernissen. Als gevolg hiervan kan het typische humane aspect van een bepaald vak of thema in het bewustzijn van de leerlingen verminderd worden. Dit kan al te gemakkelijk de echte waarden en oogmerken van een humanistische opvoeding in de schaduw stellen. Om deze vertekening te voorkomen bieden de docenten in jezuïetenscholen leerstof vanuit belangstelling voor de mens. Zij leggen het accent op het ontdekken en het zoeken naar modellen, relaties, feiten, vraagstellingen, inzichten, besluiten, problemen, oplossingen, implicaties, waarbij elk apart vakgebied in het licht stelt wat het betekent een menselijk wezen te zijn. Zo wordt de opvoeding een zorgvuldig beredeneerde zoektocht waardoor de leerling zijn of haar gewone attitudes ten opzichte van andere mensen en van de wereld vormt en hervormt.

Vanuit een christelijk standpunt is het model voor het menselijke leven – en daarom ook het ideaal van een humaan opgevoed individu – de persoon van Jezus. Jezus leert ons met woorden en voorbeelden dat de verwezenlijking van onze menselijke mogelijkheden slechts volledig wordt in onze vereniging met God, een vereniging die gezocht en bereikt wordt door een liefdevolle, rechtvaardige en barmhartige relatie met onze broeders en zusters. Liefde tot God vindt dan waarachtige uitdrukking in onze dagelijkse liefde voor onze naaste, in onze barmhartige zorg voor de armen en de noodlijdenden, in onze diepmenselijke bezorgdheid voor de anderen als het Volk van God. Het is een liefde die getuigenis aflegt van geloof en die spreekt doorheen onze actie ten voordele van een nieuwe wereldgemeenschap van rechtvaardigheid, liefde en vrede.

De zending vandaag van de Sociëteit van Jezus als een religieuze orde in de Katholieke Kerk is de zorg voor het geloof waarvan de bevordering van de rechtvaardigheid een essentieel element is. Het is een zending geworteld in het geloof dat een nieuwe wereldgemeenschap van rechtvaardigheid, liefde en vrede behoefte heeft aan de competentie, de gewetensvolheid en het inlevingsvermogen van opgevoede mensen, mannen en vrouwen, die bereid zijn alles wat volwaardig menselijk is te omhelzen en te bevorderen, die er zich op toeleggen te werken voor de vrijheid en de waardigheid van alle volkeren, die bereid zijn dit alles te doen in samenwerking met anderen die evenzeer begaan zijn met de hervorming van de samenleving en haar structuren. Het gaat om een vernieuwing van onze sociale, economische en politieke systemen, op zodanige wijze dat zij onze gemeenschappelijke menselijkheid voeden en verdedigen, dat zij de mensen op zodanige wijze vrijmaken dat zij genereus zijn in hun liefde en in hun gaven aan anderen. Deze vernieuwing vraagt mensen gevormd in geloof en rechtvaardigheid, die een steeds meer uitgesproken ingesteldheid hebben erop gericht trefzekere verdedigers, bemiddelaars en voorbeelden te zijn van Gods rechtvaardigheid, liefde en vrede, zowel in de gewone gelegenheden geboden door het dagelijkse leven en werken als daarbuiten.

Zo begint opvoeding in geloof en gericht op rechtvaardigheid met het respect voor de vrijheid, het recht en de mogelijkheid voor de enkelingen en de gemeenschappen een ander leven voor zichzelf te scheppen. Dit betekent:

- jongeren helpen zich in te zetten met de opoffering en de vreugde die erin bestaat hun leven te delen met anderen;
- hen helpen te ontdekken dat wat ze in de eerste plaats hebben aan te bieden datgene is wat ze zijn veeleer dan wat ze hebben;
- hen helpen te begrijpen en te waarderen dat de anderen hun rijkste kostbaarheden zijn;
- met hen samen op te stappen, op hun eigen paden, naar een grotere kennis, een grotere vrijheid, een grotere liefde.

Het gaat hier toch om een essentieel onderdeel van de nieuwe evangelisatie waartoe de Kerk ons oproept.

Op die manier beoogt de opvoeding in de jezuïetenscholen verandering van de blik die de jongeren op zichzelf en op de andere mensen richten, ook op de sociale systemen en structuren, op het geheel van de menselijke samenleving en op de heiligheid van de schepping. Als ze werkelijk slaagt, heeft de jezuïetenopvoeding als ultiem resultaat een radicale transformatie, niet alleen van de manier waarop men denkt en optreedt, maar ook van de manier zelf waarop mannen en vrouwen met competentie, gewetensvolheid en inlevingsvermogen in de wereld leven, op zoek naar het grotere goed, naar wat kan worden gedaan gericht op geloof met inzet voor rechtvaardigheid, de verbetering van de kwaliteit van het leven van de mensen, vooral dit van Gods armen, van de onderdrukten en van de verwaarloosden.

Om ons doel als opvoeders in de jezuïetenscholen te bereiken hebben we behoefte aan een pedagogie die de ambitie heeft mannen en vrouwen voor de anderen te vormen in een postmoderne wereld waar zoveel krachten aan het werk zijn die daarmee in strijd zijn². Bovendien hebben we behoefte aan permanente vorming voor onszelf als docenten om in staat te zijn deze pedagogie tot een goed einde te brengen. Ook zijn er vele plaatsen waar de overheden grenzen stellen aan de pedagogische programma's en waar de vorming van de docenten in tegenstelling is met de pedagogie die:

- de activiteit van de leerling bij het studeren stimuleert, zorg draagt voor de vooruitgang in menselijke uitmuntendheid;
- de geloofs- en waardenvorming samen met overdracht van kennis en vaardigheden bevordert als integrale dimensies van het onderwijsproces. Dit situeert de reële situatie waarmee velen van ons, docenten en schoolbestuurders, te maken hebben in de jezuïetenscholen. Dit vormt een complexe apostolische uitdaging in de mate dat we dagelijks opnieuw onze zending aanvatten om het vertrouwen en het geloof te winnen van nieuwe jeugdgeneraties, om met hen op te stappen langs de weg naar waarheid, vervuld van de barmhartigheid van Christus.

Hoe doen we dat? Sedert de publicatie in 1986 van *De karakteristieken van de jezuïetenopvoeding*, was een dikwijls opkomende vraag zowel van leraren als van beheerders van de jezuïetenscholen: "Hoe kunnen we verwezenlijken wat in dit document wordt gevraagd, nl. de opvoeding van de jeugd tot mannen en vrouwen voor de anderen, in het licht van de hedendaagse omstandigheden?" Het antwoord moet noodzakelijkerwijze relevant zijn voor talrijke culturen, bruikbaar in diverse situaties, toepasselijk op diverse disciplines, met een beroep op verscheidene levensstijlen en prioriteiten. Het belangrijkste is dat de docenten worden aangesproken zowel op het niveau van de realiteit als op dat van de idealen van het onderwijs. Dit alles moet bovendien gedaan worden speciaal rekening houdend met voorkeurliefde voor de armen die de zending van de Kerk heden ten dage kenmerkt. Dit is een moeilijke uitdaging die wij niet mogen uit het oog

² Zoals secularisatie, materialisme, pragmatisme, utilitarisme, fundamentalisme, racisme, nationalisme, seksisme, consumptiëntaliteit - - om slechts enkele te vermelden.

verliezen omdat ze naar de kern toe gaat van het apostolaat van de jezuïetenopvoeding. De oplossing bestaat er niet eenvoudig in docenten en schoolbeheerders aan te sporen tot grotere toewijding. Er is veeleer behoefte aan een model voor de manier waarop te werk moet gegaan worden om het doel van de jezuïetenopvoeding te bevorderen, een typevoorbeeld gericht op het leer/onderwijsproces betreffende de relatie leraar/leerling, met praktische betekenis en toepassing in het klaslokaal.

Het eerste decreet van de 33ste Algemene Congregatie van de Sociëteit van Jezus, "Gezellen van Jezus gezonden in de hedendaagse wereld", moedigt de jezuïeten aan tot een regelmatige apostolische onderscheiding van hun werking, zowel de traditionele als de nieuwe. Een dergelijke herziening, zo wordt aanbevolen, moet aandacht hebben voor Het Woord van God en zijn inspiratie putten uit de Ignatiaanse traditie. Bovendien moet het een transformatie mogelijk maken van onze gewone denkschema's door een constante relatie tussen ervaring, reflectie en actie³. Het is hier dat we de hoofdlijnen vinden om *De karakteristieken van de jezuïetenopvoeding* in onze scholen vandaag tot leven te wekken, door een manier van aanpakken die volledig in overeenstemming is met de doelstellingen van de jezuïetenopvoeding en in eenklank met de zending van de Sociëteit van Jezus. Aldus wordt onze aandacht gevestigd op een Ignatiaans model dat de hoofdaandacht vestigt op een constant samenspel tussen ERVARING, REFLECTIE en ACTIE.

3.3. De pedagogie van de *Geestelijke Oefeningen*

Begrepen in het licht van de *Geestelijke Oefeningen* van Sint Ignatius, bestaat een opmerkelijke karaktertrek van het Ignatiaanse Pedagogische Model er in dat het niet alleen een passende beschrijving wordt van een constante wisselwerking tussen ervaring, reflectie en actie in het onderwijs/leerproces, maar ook de ideale weergave van de dynamische relatie tussen leraar en leerling in de weg door laatstgenoemde afgelegd om meer kennis en vrijheid te verwerven.

De *Geestelijke Oefeningen* van Ignatius is een boekje dat nooit bedoeld was om gelezen te worden, tenminste niet zoals de meeste boeken dit zijn. Het was veeleer bedoeld om gebruikt te worden als een te volgen gids om anderen te leiden in gebedservaringen waarin ze in contact kunnen treden en spreken met de levende God, op eerlijke wijze de waarheid van hun waarden en geloof tegemoet te treden, naar een vrije en bewuste keuze toe met betrekking tot de toekomst van hun leven. De *Geestelijke Oefeningen*, zorgvuldig opgesteld en geannoteerd in het kleine handboek van Ignatius, zijn niet enkel bedoeld om alleen maar cognitieve activiteiten en devotiepraktijken te zijn. Zij zijn daarentegen rigoureuze oefeningen van de geest die het lichaam, het verstand, het hart en de ziel van de menselijke persoon volledig daarin betrekken. Op die manier bieden ze niet alleen te overwegen onderwerpen, maar ook in acht te nemen werkelijkheden, tafereelen die in de verbeelding moeten worden opgenomen, te evalueren gevoelens, te verkennen mogelijkheden, in aanmerking te nemen opties, in te schatten alternatieven, te bereiken oordelen en te maken actiekeuzes. Dit alles moet gedaan worden met het uitdrukkelijke doel individuele mensen te helpen de wil van God te zoeken en te vinden, die werkzaam is in de radicale ordening van hun leven.

Een fundamentele dynamiek in de *Geestelijke Oefeningen* van Ignatius is een voortdurende oproep om in gebed na te denken over het geheel van iemands gebedservaring om te kunnen onderscheiden waarheen de Geest van God leidt. Ignatius vraagt met aandrang reflectie op alle menselijke ervaring als essentieel middel om de authenticiteit van de gebedservaring tot haar recht te laten komen. Inderdaad, zonder zorgvuldige reflectie kan men zich gemakkelijk laten misleiden en kan de betekenis van de opgedane ervaring verwaarloosd of gebanaliseerd worden. Het is pas na adequaat reflecteren over de ervaring en na een zich inwendig eigen maken van de betekenis en van

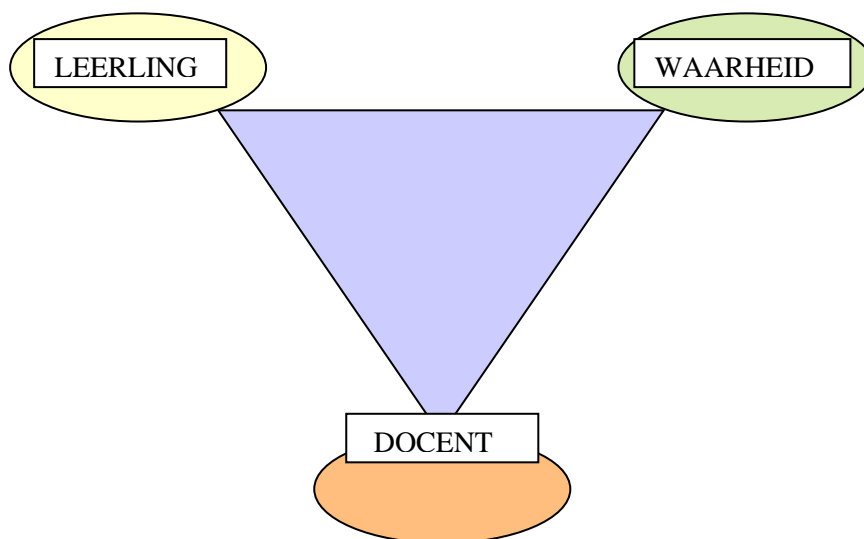
³ 33ste AC, decreet 1, nrs. 42-43. Het zijn wij die onderstrepen.

de implicaties van wat men bestudeert, dat men zich vrijelijk en met vertrouwen kan wagen aan de keuze van een passende gedragslijn die de integrale groei als menselijk persoon bevordert. Aldus wordt reflectie voor Ignatius een spilfunctie in de overgang van ervaring naar actie, in die mate zelfs dat voor hem de eerste verantwoordelijkheid van de leidsman of de gids van degenen die de *Geestelijke Oefeningen* doen, er in bestaat vooruitgang in reflectie te vergemakkelijken.

Voor Ignatius is de vitale dynamiek van de *Geestelijke Oefeningen* de persoonlijke ontmoeting met de Geest van waarheid. Het verbaast bijgevolg niet dat we in de beginselen en de richtlijnen om anderen leiding te geven in het proces van de *Geestelijke Oefeningen* een perfecte beschrijving vinden van de pedagogische rol van de docent als degene wiens werk het niet eenvoudigweg is te informeren, maar tevens de leerling te helpen vooruitgang te boeken in de waarheid⁴. Om met succes het *Ignatiaanse Pedagogische Model* te gebruiken, moeten de docenten zich scherp bewust zijn van hun eigen ervaring, attitudes en meningen, om te voorkomen dat ze hun eigen opvatting aan hun leerlingen opdringen (cfr. par. 111).

De relatie Leraar-Leerling

Als men dan het Ignatiaanse Model in de jezuitenopvoeding toepast op de relatie leraar-leerling, is het de eerste opdracht van de docent de groeiende relatie van de leerling met de waarheid te vergemakkelijken, in het bijzonder met betrekking tot het onderwerp dat bestudeerd wordt onder leiding van de docent. De docent schept de voorwaarden, legt grondslagen en doet de gelegenheden ontstaan voor een constante wisselwerking tussen ERVARING, REFLECTIE en ACTIE van de leerling.

Figuur 1. Het Ignatiaanse model en de relatie leraar-leerling.

Beginnend met ERVARING, schept de docent de voorwaarden waarin de leerlingen de gegevens van hun eigen ervaring oogsten en verzamelen teneinde uit te maken wat ze reeds begrijpen in verband met feiten, gevoelens, waarden, inzichten in intuïties die ze toepassen op de stof die hen wordt

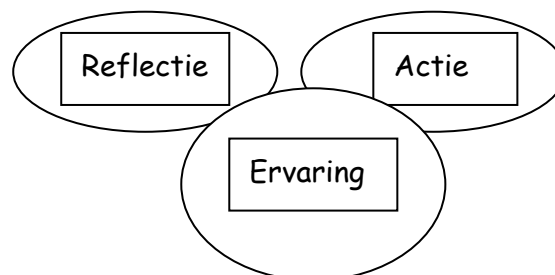
⁴ Deze fundamentele zienswijze op de *Geestelijke Oefeningen* en de implicaties ervan voor de jezuitenopvoeding werd bestudeerd door François Charmot, s.j. in *Pédagogie des Jésuites, Ses principes – Son actualité* (Parijs, Editions Spes, 1943). “Men kan andere overtuigende inlichtingen vinden in de 10 eerste hoofdstukken van de leidraad voor de *Geestelijke Oefeningen*. Toegepast op de opvoeding, benadrukken deze beginselen het pedagogische beginsel dat de docent niet alleen maar moet informeren, maar de leerlingen ook moet helpen vooruit te gaan in de waarheid”. (Notitie uit de vertaling van een gedeelte van het boek van Charmot door Michael Kurimay, s.j., waarin Charmot de rol van de docent volgens de “Oefeningen” beschrijft).

voorgesteld. Later begeleidt de docent de leerlingen bij het verwerken van nieuwe informatie en ervaringen, zodanig dat hun kennis zal aangroeien qua volledigheid en waarheid. De docent legt de grondslagen bij het leren hoe te leren door de leerlingen vaardigheden en technieken bij te brengen inzake REFLECTIE. Hier worden geheugen, begrijpen, verbeelding en gevoelens aangewend om de essentiële betekenis en waarde te begrijpen van datgene wat wordt bestudeerd, om het verband te ontdekken met andere facetten van menselijke kennis en activiteit, de implicaties ervan te appreciëren in het voortdurend zoeken naar waarheid. Reflectie moet een vormend en bevrijdend proces zijn dat aldus het bewustzijn van de leerlingen vormt, met name hun gebruikelijke attitudes, waarden en overtuigingen zowel als hun manier van denken. Op die manier worden zij ertoe gebracht over te stappen van kennis naar ACTIE. Het is dan de rol van de docent erop toe te zien dat de gelegenheid wordt geboden waarin de verbeelding wordt uitgedaagd en de wil van de leerlingen wordt geoefend om de best mogelijke vorm van actie te kiezen, om conclusies uit het geleerde af te leiden en de opvolging ervan te realiseren. Wat ze als resultaat daarvan doen onder de leiding van de docent, hoewel dat niet onmiddellijk de wereld zal omvormen tot een globale gemeenschap van rechtvaardigheid, vrede en liefde, moet ten minste een opvoedende stap in die richting en naar dit doel zijn, zelfs als dit slechts zou leiden tot nieuwe ervaringen, verdere reflectie en daarbij aansluitende acties binnen het raam van het bestudeerde onderwerp.

De voortdurende wisselwerking tussen ERVARING, REFLECTIE en ACTIE in de dynamiek van onderwijzen en leren in het klaslokaal behoort aldus tot de kern zelf van de Ignatiaanse pedagogie. Dit is onze manier van werken in de jezuïetenscholen wanneer we de leerling begeleiden in zijn of haar ontwikkeling tot een volledig menselijke persoon. Het is een Ignatiaans pedagogisch model dat elkeen van ons kan integreren in de onderwerpen die worden onderwezen en in de programma's die worden gevolgd, wetende dat het model moet aangepast worden aan en toegepast worden in de eigen specifieke situaties.

3.4. Het Ignatiaanse Model

Het Ignatiaanse model van ervaring, reflectie en actie suggereert een geheel van wegen waarlangs docenten hun leerlingen kunnen begeleiden om het leren en de groei gemakkelijker te maken door ontmoeting met de waarheid en verkenning van de diepere menselijke zingeving. Het is een model dat een meer dan adequaat antwoord kan bieden op kritische pedagogische thema's waarmee wij vandaag worden geconfronteerd. Het is een model met een daaraan verbonden vermogen om verder te gaan dan theorie alleen, een praktisch en effectief instrument om de manier te verbeteren waarop wij onderwijzen en waarop onze leerlingen studeren. Het model van ervaring, reflectie en actie is niet alleen een interessant vertrekpunt voor grondige bespreking, niet alleen een intrigerend onderwerp voor lange debatten. Het is veeleer het Ignatiaanse model van de jezuïetenopvoeding dat tegelijkertijd nieuw en vertrouwd is, een manier van handelen die wij allen met vertrouwen kunnen volgen bij onze inspanningen om onze leerlingen echt te helpen groeien als personen met competentie, geweten en inlevingsvermogen.

Figuur 2.: Het Ignatiaanse model

Een belangrijk aspect van het Ignatiaanse model is de introductie van de reflectie als essentiële factor van dynamisme. Gedurende vele eeuwen was het vanzelfsprekend dat de opvoeding voor alles bestond uit de verwerving van een opeenstapeling van kennis op basis van hoorcolleges en het voordoen van proeven⁵. Het onderwijs volgde een primitief communicatiemodel, waarin informatie werd overgedragen en kennis doorstroomde van docent naar leerling. De leerlingen beluisterden een les die duidelijk werd voorgesteld en volledig werd uitgelegd. De docent deed bij de leerlingen een beroep op een activiteit die erin bestond te tonen (dikwijls en van uit het geheugen) dat het meegedeelde werkelijk werd geassimileerd. Ondertussen heeft het onderzoek de laatste paar decennia herhaaldelijk aangetoond (de ene studie na de andere) dat efficiënt leren de vrucht is van interrelatie van degene die leert met zijn ervaring. Niettemin beperkt een aanzienlijk gedeelte van het onderwijs zich tot een tweestaps instructieproces van ERVARING naar ACTIE, waarin de docent een veel actievere rol vervult dan de leerling⁶. Dit model wordt dikwijls gevolgd wanneer de ontwikkeling van de memoriseringstechnieken voor de leerlingen het eerste pedagogische doel is. Als onderwijstype voor de jezuïetenopvoeding is het nochtans zeer efficiënt en wel om 2 redenen:

- 1) In de jezuïetenscholen verwacht men van de ervaring opgedaan door degene die leert dat ze de bij geheugen aangeleerde kennis overstijgt om meer complexe studievaardigheden te bereiken: begrijpen, toepassen, analyseren, synthetiseren, evalueren.
- 2) Indien leren zich daartoe zou beperken zou het niet Ignatiaans zijn. Inderdaad zou het element REFLECTIE ontbreken, waardoor de leerlingen ertoe gebracht worden de betekenis en het menselijke belang te beschouwen van datgene wat ze leren, deze betekenis te integreren als verantwoordelijke leerlingen die opgroeien als personen met competentie, geweten en inlevingsvermogen.

3.5. De dynamiek van het Ignatiaanse model

Een volledig Ignatiaans Pedagogisch Model moet de context in acht nemen waarin men leert even zozeer als het meer expliciete pedagogische proces. Bovendien moet het de manieren om aan te moedigen tot openheid voor groei onderstrepen, zelfs wanneer de leerling aan het einde gekomen is van het persoonlijke ontvangen onderwijs. Er zijn aldus 5 stappen te onderscheiden: CONTEXT, ERVARING, REFLECTIE, ACTIE, EVALUATIE.

CONTEXT VAN HET LEREN: Alvorens Ignatius een persoon begon te leiden in de *Geestelijke Oefeningen*, wilde hij altijd kennis hebben van zijn ingesteldheid tegenover het gebed en ten opzichte van God. Hij was er zich van bewust hoe belangrijk het was voor een persoon open te staan

⁵ De methode van magistraal lesgeven, waarin de autoriteit van de docent (*magister*) naar voren trad als deze van een verstrekker van kennis, werd het overheersende model van het onderwijs in zeer vele scholen sedert de Middeleeuwen. Het voorlezen van een cursus kenmerkte de "lectio" of les waarvan men verwachtte dat de leerling ze vervolgens zou opzeggen en verdedigen. De vooruitgang van de drukunst vergemakkelijkte gedeeltelijk de verspreiding van boeken bij iedereen om persoonlijke lectuur en een onafhankelijke studie mogelijk te maken. In recentere tijden hadden handboeken en ander pedagogisch materiaal, geschreven door professionelen in het vakgebied van de bestudeerde stof en uitgegeven op commerciële wijze voor de grote onderwijsmarkt, een betekenisvolle impact op gezamenlijk onderwijs. In vele gevallen heeft het handboek de docent als essentiële autoriteit in het onderwijs en in de cursussen vervangen, in die mate zelfs dat de keuze van de handboeken de belangrijkste pedagogische beslissing kan zijn die sommige docenten nemen. Het programma bepalen in functie van hoofdstukken en bladzijden van een tekst die de leerlingen moeten kennen om in examens te slagen, blijft in vele gevallen nog de norm. Dikwijls denkt men slechts in geringe mate aan de manier waarop kennis en ideeën in het raam van een vak in belangrijke mate het begrip van de leerlingen over het onderwerp kunnen doen toenemen. Ook de manier waarop ze de wereld waarin ze leven begrijpen en beoordelen wordt dan uit het oog verloren.

⁶ Het volstaat slechts te denken aan het navolgen van een meester of het in de leer gaan om te begrijpen dat niet alle pedagogische systemen zo passief zijn geweest wat betreft de rol van degene die leert.

voor de bewegingen van de Geest om enige vrucht te trekken uit de weg die de ziel zou gaan volgen. En voor de bezinning vertrekkend van een dergelijke kennis, oordeelde Ignatius over de geschiktheid om daarmee te beginnen, oordeelde of betrokkene voordeel kan halen uit de OEFENINGEN in hun geheel of uit een kortere ervaring.

In de *Geestelijke Oefeningen* onderstreept Ignatius dat de ervaringen van de reitraitant steeds als kader en context moeten in acht genomen worden voor de oefeningen die men gaat doen. Daarom is het de verantwoordelijkheid van de leider zich niet te beperken tot de keuze van de oefeningen die hem het meest waardevol en aangepast lijken; hij moet ze ook wijzigen en aanpassen zodanig dat ze rechtstreeks kunnen worden toegepast op de reitraitant. Ignatius moedigt degene die de *Geestelijke Oefeningen* leidt aan om zich bij voorbaat zoveel mogelijk vertrouwd te maken met de ervaringen beleefd door de reitraitant, zodanig dat gedurende de bezinningsperiode zelf de geestelijke leider beter gewapend is om de reitraitant te helpen in zijn onderscheiding van de bewegingen van de Geest.

Als grondeigenschap van de jezuitenopvoeding, vergen op eenzelfde wijze de persoonlijke zorg en bezorgdheid voor het individu dat de docent zoveel mogelijk op de hoogte is van de levenservaring van de leerling. Aangezien de menselijke ervaring steeds het vertrekpunt is in de Ignatiaanse pedagogie en deze zich nooit in het ijle verwezenlijkt, moeten we zoveel mogelijk de reële context kennen waarin onderwijs en leren plaats hebben. Als docenten moeten we dus de wereld van onze leerlingen begrijpen, met daarin begrepen de manier waarop hierin invloed wordt uitgeoefend door de familie, de vrienden, de medeleerlingen, de cultuur en de zeden van de jongeren, de sociale druk, het schoolleven, de politiek, de economie, de godsdienst, de media, de kunst, de muziek en de andere realiteiten die de leerling ten goede of ten kwade bereiken. Af en toe moeten we er echt werk van maken ons samen met onze leerlingen te bezinnen over de omgevingsfactoren van ons beider wereld. Welke zijn de daarin werkzame krachten? Hoe ervaren de leerlingen deze krachten die hun attitudes, hun waarden en overtuigingen beïnvloeden, onze percepties, beoordeling en keuzen modelleren? Hoe beïnvloedt het wereldbeeld de manier zelf waarop de leerlingen studeren, mede vorm gevend aan hun gebruikelijke schema's van denken en handelen? Welke concrete stappen kunnen zij en zijn zij bereid te zetten om te komen tot een grotere vrijheid en controle over hun levenslot?

Voor een dergelijke relatie van authenticiteit en waarachtigheid die moet bloeien tussen docent en leerling is wederzijds vertrouwen en respect vereist, voortvloeiend uit continue ervaring van de andere als een waarachtige studiegezel. Het betekent ook dat men ten volle bewust is en een duidelijke perceptie heeft van de institutionele omgeving van de school of het onderwijscentrum. Het is ook nodig dat men als docent en beheerder alert is voor het complexe en dikwijls subtiele netwerk van normen, verwachtingen, gedragingen en relaties die een leeratmosfeer scheppen.

Waardering, respect en dienstbetoon moeten het kenmerk zijn van de relaties die bestaan niet alleen tussen docenten en leerlingen, maar ook tussen alle leden van de schoolgemeenschap. Ideale jezuietenscholen zijn plaatsen waar men geloof stelt in de mensen; waar men respect en zorg voor hen heeft, waar de natuurlijke talenten en de creatieve geschiktheden van personen worden erkend en tot uitdrukking gebracht, waar individuele bijdragen en verwezenlijkingen worden gewaardeerd; waar elkeen passend en rechtvaardig wordt behandeld; waar offervaardigheid voor de economisch armen, de sociaal minst bedeelden, de pedagogisch minder begunstigden gemeengoed is; waar elk van ons de uitdaging, de aanmoediging en de steun vindt die we nodig hebben om ons meest volledige eigen vermogen tot uitmuntendheid te bereiken; waar we mekaar helpen en samenwerken met geestdrift en edelmoedigheid, trachtend concreet in woord en daad de idealen gestalte te geven die we onze leerlingen en onszelf voorhouden.

Docenten, zowel als andere leden van de schoolgemeenschap, zouden daarom rekening moeten houden met:

- 1) de reële context van het leven van de leerling waarin begrepen zijn familie, vrienden, sociale toestand, de educatieve instelling zelf, de politiek, de economie, het culturele klimaat, de kerkelijke situatie, de media, de muziek en andere realiteiten. Al deze factoren beïnvloeden de leerlingen in goede of slechte zin. Van tijd tot tijd zal het nuttig en belangrijk zijn de leerlingen aan te moedigen na te denken over de contextuele factoren die zij ervaren en hoe ze hun attitudes, percepties, beoordelingen en keuzen beïnvloeden. Dat zal in het bijzonder belangrijk zijn wanneer de leerlingen vraagstukken behandelen die naar alle waarschijnlijkheid sterke reacties en gevoelens veroorzaken.
- 2) de socio-economische, politieke en culturele context waarin de leerling opgroeit. Deze kan op belangrijke wijze zijn of haar groei als persoon voor anderen beïnvloeden. Zo bijvoorbeeld zal een cultuur van endemische armoede gewoonlijk de verwachtingen van de leerlingen met betrekking tot succes in de studies negatief beïnvloeden; onderdrukkende politieke regimes ontmoedigen onderzoek met betrekking tot hun dominante ideologieën. Deze en een menigte van andere factoren kunnen de vrijheid beperken die de Ignatiaanse pedagogie aanmoedigt.
- 3) de institutionele omgeving van de school of het onderwijscentrum, d.w.z. het complexe en dikwijls subtiele netwerk van normen, verwachtingen en speciale relaties die de atmosfeer van het schoolleven bepalen. Recent studiewerk over de katholieke scholen laat het belang van een positief schoolklimaat blijken. In het verleden werden verbeteringen in de religieuze en waardenopvoeding in onze scholen in het algemeen nagestreefd door nieuwe programma's, audiovisuele hulpmiddelen en goed passende handboeken. Al deze initiatieven leveren wel enkele resultaten op. Nochtans verwezenlijken de meeste ervan minder dan wat ze in het vooruitzicht stellen. De resultaten van een recent onderzoek suggereren dat het klimaat in de school de onmisbare voorafgaandelijke voorwaarde zou kunnen zijn voor men zelfs kan beginnen met opvoeding tot waarden en dat men een veel grotere aandacht moet besteden aan de schoolomgeving waarin de morele ontwikkeling en de godsdienstige opvoeding van de adolescenten te situeren zijn. In concreto, zorg voor de kwaliteit van de studies, vertrouwen, respect voor anderen ondanks verschil in mening, bezorgdheid voor elkeen, vergevingsgezindheid en één of andere duidelijke manifestatie dat de school gelooft in het transcendente: ziedaar datgene wat een schoolomgeving kenmerkt die een integrale menselijke groei beoogt. De jezuïetenschool moet een gemeenschap van leerlingen zijn, rechtstreeks open op het geloof, waarin authentieke persoonlijke relaties tot ontwikkeling kunnen komen tussen docenten en leerlingen. Zonder dergelijke relaties zou een groot gedeelte van de uitzonderlijke kracht van onze opvoeding verloren gaan. Inderdaad, authentieke vertrouwens- en vriendschapsrelaties tussen docenten en leerlingen zijn een onmisbare voorwaarde voor elke vooruitgang in waardenbeleving. Op die manier is het *alumnorum cura personalis*, d.w.z. een authentieke liefde en persoonlijke zorg voor elk van onze leerlingen, essentieel voor een omgeving die het voorgestelde Ignatiaanse Pedagogische Model bevordert.
- 4) de vooraf verworven opvattingen die de leerlingen met zich meebrengen bij het begin van het leerproces zelf. Hun standpunten en hun persoonlijke zienswijzen die ze wellicht tijdens een vorige studieperiode hebben verworven of die ze spontaan hebben opgenomen in hun culturele omgeving, zoals ook hun gevoelens, hun attitudes en hun appreciatie met betrekking tot de leerstof maken deel uit van de concrete context waarin zij studeren.

ERVARING betekende voor Ignatius “de dingen innerlijk smaken”. Dit vergt in de eerste plaats kennis van de feiten, de meningen, de principes. Dit vereist dat men veel nabij de connotaties en de implicaties van woorden en gebeurtenissen onderzoekt, dat men de ideeën analyseert en weegt, dat men redeneert. Het is enkel mits men aandachtig datgene nagaat wat in beschouwing wordt genomen dat men kan komen tot een juiste appreciatie. Maar de Ignatiaanse ervaring gaat veel verder dan een eenvoudig intellectueel begrijpen. Ignatius onderstreept: de volledige persoon – verstand, hart en wil – moet deelnemen aan de leerervaring. In de ervaring moedigt hij het gebruik van verbeelding en gevoelens evenzeer aan als van het verstand. Aldus zijn daarin zowel de affectieve als de cognitieve dimensies van de menselijke persoon begrepen. Als datgene wat men inwendig aanvoelt niet samengaat met hetgeen wat men intellectueel begrijpt, zal het aangeleerde niet leiden tot actie. Bij voorbeeld is het één zaak in te stemmen met de waarheid dat God Vader is. Maar opdat deze waarheid levendig en doeltreffend wordt, wenst Ignatius dat wij de tederheid aanvoelen waarmee de Vader van Jezus ons bemint, zorg voor ons draagt, ons vergeeft. En deze meer volledige ervaring kan er ons toe brengen te begrijpen dat God deze liefde meedeelt aan al onze broeders en zusters in de mensenfamilie. In ons diepste wezen kunnen we ertoe gebracht worden bekommerd te zijn voor de anderen in hun vreugden en hun verdriet, in hun hoop en beproevingen, in hun armoede en de onrechtvaardige situaties waarin ze zich bevinden. Zo ook kunnen we er toe komen iets voor hen te doen. Want hier zijn zowel het hart als het hoofd, de volledige menselijke persoon, bij betrokken.

Op die manier gebruiken we het woord ERVARING om elke activiteit te beschrijven waarin zich bij de leerling, bovenop een cognitief begrijpen van de beschouwde stof, een affectieve gewaarwording voordoet. In elke ervaring worden de gegevens door de leerling op cognitieve wijze waargenomen. Door vragen te stellen, door zijn verbeelding in werking te stellen, door hun elementen en hun onderlinge relaties te onderzoeken, organiseert de leerling deze gegevens in een geheel of in een hypothese. “Wat is dat?” “Gelijkt dit op iets dat ik al ken?” “Hoe werkt dit?” En zelfs zonder een weloverwogen keuze doet zich een begeleidende affectieve reactie voor, b.v.: “Ik houd hiervan...”; “Ik voel mij hierdoor bedreigd”; “Ik slaag nooit in dit soort zaken...”; “Dit is interessant...”; “Bah, dat verveelt me”.

Wanneer de docenten met nieuwe cursussen beginnen, stellen ze dikwijls vast hoe de gevoelens van leerlingen hen kunnen aanzetten tot groei. Inderdaad, het komt zelden voor dat een leerling de ervaring van iets nieuws in zijn studie opdoet zonder te refereren naar wat hij al kent. Nieuwe feiten en standpunten, nieuwe ideeën en theorieën doen zich dikwijls voor als een uitdaging voor wat hij op dat punt reeds begrijpt. Het is een vraag naar groei, naar een ruimer begrip waardoor hetgeen als een adequate kennis werd beschouwd, kan worden gewijzigd of veranderd. De confrontatie van nieuwe kennis met hetgeen reeds vroeger werd aangeleerd kan niet eenvoudigweg beperkt blijven tot het van buiten leren of het passief in zich opnemen van bijkomende gegevens, vooral wanneer deze niet volledig overeenstemmen met wat men reeds kent. Een leerling kan ontredderd zijn wanneer hij vaststelt dat hij niet perfect begrijpt. Dit drijft hem tot diepgaander onderzoek – analyse, vergelijking, contrast, synthese, evaluatie – alle mogelijke soorten van mentale en/of psychomotorische activiteiten waarin de leerlingen er nauwlettend op bedacht zijn de werkelijkheid vollediger te begrijpen.

De menselijke ervaring kan hetzij direct of indirect zijn:

- Direct

Men kan in een krant het relaas lezen over een orkaan die de kuststeden van Puerto Rico treft. Men kan alle feiten kennen: de windsnelheid, de richting ervan, het aantal doden en gewonden, hoe groot de schade is en waar ze is aangericht. Deze informatie kan de lezer nochtans afstandelijk en

onverschillig laten ten opzichte van de mensen wie de storm overkomen is. Het is helemaal wat anders, zich daar ter plekke te bevinden waar de wind blaast en men de kracht van de storm gewaar wordt, daar waar men het onmiddellijk lijfsgevaar ervaart, de bedreiging voor zijn huis en zijn goederen, waar men siddert van angst voor zijn leven en dit van zijn burens terwijl de wind verdoovend giert. Dit voorbeeld laat duidelijk blijken dat een rechtstreekse ervaring gewoonlijk vollediger en met groter betrokkenheid voor de persoon is. In een academisch kader heeft directe ervaring meestal plaats ter gelegenheid van interpersoonlijke ervaringen zoals gesprekken en discussies, laboratoriumonderzoek, studiereizen, dienstbetoon, sportactiviteiten e.d.m.

- Indirect

Wanneer men studeert, is een rechtstreekse ervaring niet altijd mogelijk. Studeren gebeurt meestal aan de hand van indirecte ervaring, via lectuur, of bij luisterlessen. Om binnen het leerproces de leerlingen in nog ruimere mate op een menselijk niveau op te tillen, worden de docenten ertoe gebracht de verbeelding van de leerlingen te stimuleren en een beroep te doen op hun gevoelens, zodat ze vollediger de bestudeerde realiteit kunnen vatten. De historische omgeving, de tijdsgeest, de culturele, sociale, politieke en economische factoren die het leven van de mensen in de bestudeerde periode beïnvloeden moeten helemaal bekend zijn. Daartoe kan het nuttig zijn een beroep te doen op simulaties, rollenspel, audiovisuele middelen of nog andere dergelijke methodes.

In de beginfase van de ervaring, de directe of de indirecte, maken zij die leren kennis met de gegevens samen met hun eigen affectieve reacties. Slechts door deze gegevens te ordenen kan men de ervaring als een geheel begrijpen. Zij beantwoordt aan vragen zoals: "Wat is dat?" en "Hoe reageer ik daarop?" Aldus moeten degenen die leren aandachtig en actief zijn, willen ze de menselijke realiteit waarmee ze worden geconfronteerd doorgronden.

REFLECTIE: Zijn leven lang was Ignatius zich ervan bewust dat hij voortdurend het voorwerp uitmaakte van diverse emoties, uitnodigingen en dikwijls tegenstrijdige alternatieven. Zijn grootste inspanning bestond erin, te trachten te ontdekken wat hem in elke situatie bewoog: de drijfveer die hem leidde naar het goede of die welke hem deed overhellen naar het kwade; het verlangen om anderen te dienen of de bezorgdheid voor een zelfbevestiging. Hij werd de meester van het onderscheidingsvermogen. Dat is hij vandaag nog altijd omdat hij erin geslaagd is deze verschillende beweegredenen scherp te onderscheiden. Voor Ignatius betekende "onderscheiden": zijn inwendige motivaties, de diepere redenen van zijn beoordelingen duidelijk maken; van nabij de oorzaken en de implicaties van wat hij ervaren had onderzoeken; de mogelijke opties afwegen en deze evalueren in het licht van hun eventuele gevolgen, datgene ontdekken wat beter leidt naar het gewenste doel: een vrij mens te zijn die de wil van God in elke situatie zoekt, vindt en uitvoert.

Op dit niveau van de REFLECTIE worden geheugen, verstand, verbeelding en gevoelens gebruikt om de betekenis en de essentiële waarde te vatten van datgene wat men bestudeert, het verband te ontdekken met de andere aspecten van de kennis en van de menselijke activiteit, en om de implicaties ervan in een permanent zoeken naar de waarheid en de vrijheid in te schatten. Deze REFLECTIE is een proces van vorming en bevrijding. Het vormt het geweten van degenen die leren (hun overtuigingen, hun waarden, hun attitudes en heel hun manier van denken) zodat zij ertoe gebracht worden, verder dan het loutere kennen, over te gaan tot actie.

We gebruiken het woord reflectie om een aandachtig onderzoek aan te duiden van één of andere behandelde leerstof, ervaring, idee, plan of spontane reactie, teneinde er de betekenis vollediger van te vatten. Aldus is de reflectie het proces waardoor in de menselijke ervaring een betekenis opduikt:

1) door de waarheid in het bestudeerde duidelijker te begrijpen b.v.: "Wat zijn de vooronderstellingen in deze atoomtheorie, in deze kijk op de geschiedenis van de primitieve volkeren, in deze statistische analyse? Zijn deze vooronderstellingen geldig? Zijn ze eerlijk? Zijn

er andere vooronderstellingen mogelijk? Hoe zou de voorstelling van zaken verschillen indien men andere vooronderstellingen maakte?"

- 2) door te achterhalen wat de bron is waaruit mijn gewaarwordingen en reacties bij deze beschouwing voortspruiten. B.v.: "Wat interesseert mij in het bijzonder bij het bestuderen van dit kort verhaal? Waarom?..." "Wat vind ik verwarrend in deze vertaling? Waarom?"
- 3) door er dieper op in te gaan hoe ik de implicaties, voor mezelf en de anderen van wat ik heb begrepen, inschat. Bv.: "Wat zijn de mogelijke gevolgen van de leefmilieu-inspanningen om het broeikas-effect te bedwingen voor mijn leven, en dat van mijn familie en vrienden... voor het leven van hen die in de armere landen wonen?"
- 4) door persoonlijke inzichten te krijgen in de gebeurtenissen, de ideeën, de waarheid of de verdraaiingen van de waarheid, enz. B.v.: de meeste mensen denken dat een billijker verdeling van de rijkdommen van de wereld op zijn minst wenselijk is, om niet te zeggen een morele imperatief. Mijn eigen levensstijl, de dingen waarvan ik denk dat ze mij toekomen kunnen bijdragen tot de thans bestaande onevenwichtigheid. Ben ik bereid om opnieuw in overweging te nemen wat ik echt nodig heb om gelukkig te zijn?"
- 5) door te komen tot een zeker begrip van wie ik ben ("Wat drijft mij en waarom?") ... en wie ik zou kunnen zijn in verhouding tot de anderen. B.v.: "Welke gevoelens ontstaan in mij als gevolg van datgene waarover ik nagedacht heb? Waarom? Ben ik gelukkig met deze reactie? Waarom? ... Zo niet, waarom?"

Eén van de belangrijke uitdagingen voor de docent in dit stadium van het onderwijs is het formuleren van vragen die de bewustwording van de leerlingen verruimen en hen ertoe brengen het standpunt van de anderen in acht te nemen, in het bijzonder dit van de armen. Hier zou de verleiding van de docent erin kunnen bestaan zijn standpunten op te dringen. Als hij dat doet, is het risico van manipulatie en indoctrinatie zeer groot (absoluut geen Ignatiaanse aanpak). Een docent moet alles vermijden wat kan leiden tot een dergelijk risico. Maar het blijft een uitdaging om de sensibiliteit van de leerlingen te openen voor de menselijke implicaties van hetgeen ze leren, en wel op een wijze die hun voorafgaande ervaringen overstijgt en hen doet groeien in menselijke uitmuntendheid.

Als opvoeders dringen we erop aan dat dit alles gebeurt in een totaal respect voor de vrijheid van de leerling. Het is mogelijk dat een leerling, zelfs na dit proces van reflectie, beslist egoïstisch te handelen. We erkennen dat dit mogelijk is, dat hij of zij op dit ogenblik niet in staat is zich te ontwikkelen in de richting van een groter altruïsme, van rechtvaardigheid, enz... Sommige factoren van ontwikkeling, onzekerheid of andere elementen die gewoonlijk een impact hebben op het leven van de leerling kunnen daarvan de oorzaak zijn. Zelfs Jezus moest het hoofd bieden aan dergelijke reacties, b.v. vanwege de rijke jonge man. We moeten de vrijheid van het individu om niet te willen groeien ontzien. Wij zijn de zaaiers van het zaad. God in zijn Voorzienigheid kan de graankorrels op het gewenste ogenblik laten kiemen.

De reflectie die wij beogen kan en moet verruimd worden telkens als het passend is om de leerlingen en de docenten in staat te stellen hun overwegingen te delen; zodoende krijgen zij de mogelijkheid om zich samen te ontwikkelen. Gemeenschappelijke reflectie kan dit opnieuw-in-overweging-nemen versterken, uitlokken, aanmoedigen. Het kan uiteindelijk een grotere zekerheid bieden dat de te ondernemen actie (individueel of samen) veel meer omvat en beter overeenstemt met wat wij verstaan onder: een mens te zijn voor de anderen.

(De woorden ERVARING en REFLECTIE kunnen op een verschillende manier worden gedefinieerd naargelang de diverse pedagogische scholen. Wij zijn het eens met de strekking om deze woorden en andere soortgelijke te gebruiken om een meer gepersonaliseerd onderwijs te bedoelen en te bevorderen, gericht op de activiteit van diegene die leert en waarvan het doel niet slechts de assimilatie is van de voorgestelde stof, maar ook de ontwikkeling van de persoon. Nochtans zijn in de Ignatiaanse traditie van de opvoeding deze woorden in het bijzonder betekenisvol omdat ze een “manier van te werk gaan” uitdrukken die efficiënter is om een “integrale vorming” van de leerling te verwezenlijken. Anders uitgedrukt gaat het hier om een manier van ervaren en reflectie die de leerling ertoe brengt, niet alleen het onderwerp zelf grondig te onderzoeken, maar ook de betekenis ervan voor zijn leven in acht te nemen, persoonlijke keuzes te maken (ACTIE) in functie van een volledige visie op de wereld. Anderzijds weten we dat ervaring en reflectie onafscheidelijk zijn. Het is onmogelijk een ervaring te hebben zonder een zekere graad van reflectie, en elke reflectie bevat een aantal intellectuele of affectieve ervaringen, standpunten en inzichten, een zicht op de wereld, op zichzelf en op de anderen.)

ACTIE. Voor Ignatius is de toetssteen van de liefde dat wat men doet, niet datgene wat men zegt. “De liefde blijkt uit de daden en niet uit de woorden”. De kracht van de *Geestelijke Oefeningen* bestond er juist in de reitruant in staat te stellen de wil van God te kennen en deze vrij uit te voeren. Aldus hielden Ignatius en de eerste jezuïeten zich vooral bezig met de vorming bij de leerlingen van attitudes, waarden, idealen, in functie waarvan zij beslissingen zouden kunnen nemen in een grote verscheidenheid van situaties met betrekking tot acties die moeten worden uitgevoerd. Ignatius wilde jezuïetenscholen die jonge mensen vormen die op een intelligente en efficiënte manier kunnen en willen bijdragen tot het goede in de samenleving.

Wij verminken het nadenken over de Ignatiaanse Pedagogie als we ons zouden beperken tot het verstand en de affectieve reacties. De Ignatiaanse reflectie die begint met de werkelijkheid van de ervaring komt pas tot voltooiing met diezelfde te realiseren werkelijkheid. Reflectie komt slechts tot ontwikkeling en rijpheid als het de beslissing en het engagement in de hand werkt.

In zijn pedagogie onderstreept Ignatius het affectieve/evaluatieve stadium van het leerproces. Hij is er zich immers van bewust dat affectieve gevoelens, behalve dat ze iemand de mogelijkheid bieden “te voelen en te smaken”, m.a.w. zijn ervaring uit te diepen, motiverende krachten zijn die het inzicht doen uitmonden in actie en inzet. En het moet duidelijk zijn dat Ignatius niet alleen om het even wat voor actie en inzet beoogt. Met alle respect dat hij heeft voor de menselijke vrijheid, moedigt hij met volle kracht aan tot beslissing en inzet voor het *magis*, de betere dienst van God en van onze zusters en broeders.

Het woord “actie” verwijst hier naar een innerlijke menselijke groei met als basis een ervaring waarover men heeft nagedacht alsook de uiterlijke manifestaties ervan. Ze omvat 2 etappes:

1) Geïnterioriseerde keuzes.

Aansluitend bij de reflectie beschouwt degene die leert de ervaring vanuit een persoonlijk menselijk standpunt. Hier wordt in het licht van het cognitieve begrip van de ervaring en de daarbij opkomende affecties (positieve of negatieve), de wil in beweging gebracht. Betekenissen die worden waargenomen en beoordeeld bieden de te maken keuze aan. Zulke keuzes doen zich voor wanneer een persoon beslist dat een waarheid zijn of haar persoonlijke referentiepunt, ingesteldheid of predispositie is die alle beslissingen zal beïnvloeden. Ze kan de vorm aannemen van een geleidelijke uitklaring van iemands prioriteiten. Op dat punt kiest de leerling de waarheid tot de zijne of de hare te nemen, open blijvend voor datgene waartoe de waarheid ook mag leiden.

2) Naar buiten duidelijk gemaakte keuzemogelijkheden.

Deze betekenissen, attitudes, waarden die innerlijk werden verwerkt worden nu een deel van de persoon en brengen de leerling tot actie, om iets te doen in overeenstemming met deze nieuwe overtuiging. Indien de betekenis positief was, zal de leerling waarschijnlijk trachten de voorwaarden en omstandigheden, waarin zijn eerste ervaringen plaats vinden positief te benutten. Zo b.v. als het doel van de lichamelijke opvoeding werd bereikt zal de leerling ertoe geneigd zijn in zijn vrije tijd regelmatig een sport te beoefenen. Heeft hij smaak gekregen in de geschiedenis van de letterkunde, kan hij ertoe besluiten tijd te besteden aan lectuur. Als hij ontdekt dat het de moeite loont zijn vrienden te helpen in de studie, kan hij zich als vrijwilliger aanbieden om deel te nemen aan een ondersteuningsactiviteit ten behoeve van zwakkere leerlingen. Indien hij een beter begrip krijgt van de behoeften van de armen na ervaringen van dienstbetoon in een wijk voor kansarmen, kan hij hebben gereflecteerd over deze ervaringen. Die reflectie kan zijn beroepskeuze mee bepalen of hem bewegen aan vrijwilligerswerk te doen voor de armen. Indien de betekenis negatief was, zal de leerling waarschijnlijk zoeken bij te sturen en de voorwaarden en de omstandigheden waarin zijn eerste ervaring plaats had te wijzigen, te beperken of af te schaffen. Bij voorbeeld als een leerling een beter zicht krijgt op de redenen voor zijn gebrek aan succes in het schoolwerk zal hij misschien beslissen zijn studiegewoonten te verbeteren om herhaalde mislukking te voorkomen.

EVALUATIE: Alle docenten weten dat het belangrijk is af en toe de vooruitgang van de leerlingen in het schoolwerk te evalueren. Dagelijkse toetsen, wekelijkse of maandelijkse testen, semesteriële examens zijn vertrouwde evaluatie-instrumenten om te bepalen in welke mate de kennis wordt beheerst en de werkmethodes goed zijn. Periodieke testen informeren de leraar zowel als de leerling over de intellectuele vooruitgang en de tekortkomingen die nog moeten weggewerkt worden. Deze terugkoppeling verstevigt de aandacht van de docent op de eventuele noodzaak om een beroep te doen op andere onderwijsmethodes. Ze biedt ook aangepaste mogelijkheden om aanmoedigingen en raadgevingen op elke leerling in het bijzonder te betrekken en zo zijn resultaten te verbeteren (b.v. door zijn werkmethodes bij te sturen).

Hoe dan ook beoogt de Ignatiaanse Pedagogie een vorming die alleszins de beheersing van het schoolwerk omvat, maar dit tevens overstijgt. Het gaat hier om de vooruitgang van goed gevormde leerlingen als mannen en vrouwen voor de anderen. Zo is het van essentieel belang de leerlingen regelmatig te evalueren met betrekking tot hun ingesteldheid, prioriteiten en activiteiten beantwoordend aan het zijn van mensen voor de anderen. Een globale evaluatie zal wellicht niet zo dikwijls nodig zijn als de evaluatie van de kennis. Maar men moet deze evaluatie toch regelmatig voorzien, minstens eenmaal per trimester. Een oplettende leraar zal ter gelegenheid van klasseraden veel frequenter nog indicaties bemerken van vooruitgang of gebrek aan vooruitgang, van de toeschietelijkheid waarmee leerlingen beantwoorden aan gemeenschappelijke noden.

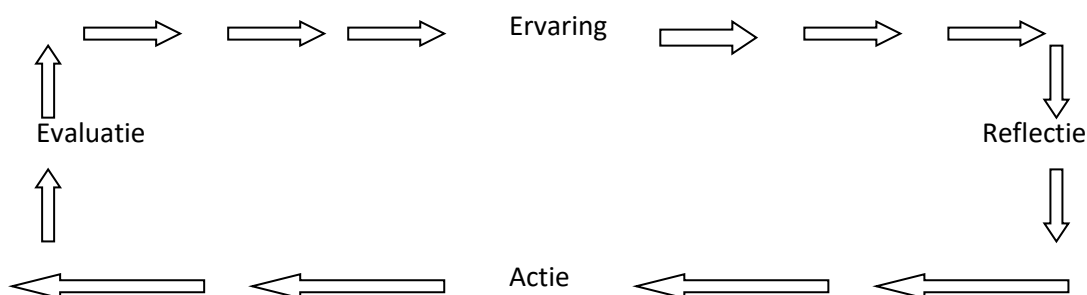
Er zijn verschillende manieren waarop men deze menselijke groei kan inschatten. Alle moeten ze afgestemd zijn op de leeftijd, de talenten en het ontwikkelingspeil van elke individuele leerling. Relaties van wederzijds begrip en vertrouwen die moeten bestaan tussen leerlingen en docenten brengen een gunstig klimaat tot stand voor de bespreking van de vooruitgang. Een vruchtbare pedagogische benadering behelst een tutoraat, nazicht van de schoolagenda van de leerling, evaluatie van de leerling zelf in het licht van persoonlijke groeiprofielen, maar ook onderzoek van de ontspanningsactiviteiten en het vrijwillige dienstbetoon aan anderen.

Dit kan voor de docent een uitstekend ogenblik zijn om de leerlingen te feliciteren én aan te moedigen met gemaakte vooruitgang, maar ook om aan te sporen tot een grondiger bezinning betreffende tekortkomingen en leemten in de zienswijzen van de leerling. De docent kan zo nodig vereiste herziening stimuleren door passende vragen te stellen, nieuwe gezichtshoeken voor te stellen, daaraan de noodzakelijke informatie toevoegend en zienswijzen suggererend om sommige aangelegenheden van een andere gezichtshoek te bekijken.

Op het geschikte ogenblik kunnen de ingesteldheid, de prioriteiten en de beslissingen van de leerling opnieuw onderzocht worden in het licht van verdere ervaringen, contextwijzigingen, uitdagingen ontstaan uit sociale en culturele ontwikkelingen, enz. Door op tactvolle wijze vragen te stellen kan de docent de noodzaak suggereren om te komen tot meer adequate beslissingen en inzet, nl. datgene wat Ignatius van Loyola het *magis* noemde. Deze nieuwe bewustwording van de noodzaak om te groeien kan de docent andermaal helpen binnen te treden in het Ignatiaanse Model van onderwijs.

3.6. Een permanent proces

Deze manier van handelen kan aldus een doeltreffend en voortdurend onderwijsmodel worden en een stimulans om gedurende het ganse leven open te blijven voor groei.

Een herhaald opnemen van het Ignatiaanse Model kan bijdragen tot de groei van de leerling:

- die geleidelijk zal leren een onderscheid te maken en selectief te zijn in het kiezen van ervaringen;
- die in staat zal zijn vervulling en rijkdom te putten uit de reflectie over die ervaringen;
- die inwendig gemotiveerd zal worden door zijn of haar eigen integriteit en menselijkheid om zelf bewuste en verantwoordelijke keuzes te maken.

Bovendien, en dit is wellicht nog het belangrijkste, kan het coherente gebruik van het Ignatiaanse Model als resultaat hebben dat men voor gans het leven leergewoonten verwerft, die een aanmoediging zijn tot aandacht voor ervaring, bedachtzaam begrijpen, dat het persoonlijke belang overstijgt, tot criteria voor een verantwoordelijke actie. Dergelijke effecten op het vlak van de vorming waren kenschetsend voor de oud-leerlingen van de vroegere Sociëteit van Jezus. Ze zijn misschien nog meer noodzakelijk voor burgers met verantwoordelijkheidszin in het derde millennium.

3.7. Opmerkenwaardige kenmerken van het Ignatiaanse Pedagogische Model

Wij staan uiteraard open voor een Ignatiaanse Pedagogie beantwoordend aan de karakteristieken van de jezuïetenopvoeding en onze eigen doelstellingen als docenten. De voortdurende interactie tussen CONTEXT, ERVARING, REFLECTIE, ACTIE en EVALUATIE bezorgt ons een pedagogisch model aangepast aan de culturen van onze tijd. Het is een degelijk en aantrekkelijk model dat rechtstreeks betrekking heeft op het onderwijs/leerproces. Het is een zorgvuldig overwogen manier van optreden, overtuigend en logisch gesteund op de beginselen van de Ignatiaanse spiritualiteit en de jezuïetenopvoeding. Op consequente wijze legt het de nadruk op een vast verband tussen docent, leerling en onderwezen stof in de reële context van ons leven. Het is globaal en volledig in haar benaderingswijze. Het belangrijkste van alles nog is dat dit model zowel de werkelijkheid beoogt als het ideaal van het onderwijs, volgens praktische en systematische werkmiddelen die nodig zijn om te kunnen beantwoorden aan onze educatieve opdracht: jonge mannen-en-vrouwen-voor anderen

vormen. Terwijl wij verder ijveren voor een Ignatiaanse pedagogie in onze jezuïetenscholen, kan het nochtans goed zijn te herinneren aan wat volgt met betrekking tot het Model:

- 1) *Het Ignatiaanse Pedagogische Model geldt voor alle leerplannen.* Als ingesteldheid, mentaliteit en consequente benaderingswijze die gans ons onderwijs inspireren is *het Ignatiaanse Pedagogische Model* toepasselijk op alle studieprogramma's. Het is gemakkelijk toepasbaar zelfs op de programma's opgelegd door de regeringen en de plaatselijke opvoedkundige instanties. Het vereist niet dat men er ook maar één enkele cursus aan toevoegt, maar het vereist wel de aanwezigheid van een nieuwe benaderingswijze in de manier waarop wij bestaande cursussen onderwijzen.
- 2) *Het Ignatiaanse Pedagogische Model is van fundamenteel belang voor het onderwijs/leerproces.* Het is niet alleen toepasbaar op de schoolse vakken, maar ook op de activiteiten buiten het leerprogramma, zoals de extra-scolaire activiteiten, de sport, de programma's voor dienstbetoon aan de gemeenschap, de retraites, enz. Binnen een bepaald onderwerp (Geschiedenis, Wiskunde, Talen, Literatuur, Natuurkunde, Kunst, enz.), kan het model een zeer nuttige gids zijn om de lessen voor te bereiden, taken te plannen en instructieactiviteiten op punt te stellen. Het model biedt ruime mogelijkheden om de leerlingen te helpen verbanden te leggen tussen de vakken onderling en binnen het raam van deze vakken zelf, met het doel wat ze leren te integreren met wat daarvoor reeds werd verwerkt. Als het op consequente wijze wordt toegepast in gans het programma van de school, maakt het model het geheel van de opvoedende ervaringen van de leerlingen coherent. Een regelmatige toepassing van het model in onderwijssituaties draagt bij tot de vorming bij de leerlingen van de vanzelfsprekende gewoonte na te denken over de opgedane ervaring alvorens te handelen.
- 3) *Het Ignatiaanse Pedagogische Model houdt voor de docenten de belofte in betere docenten te zijn.* Het biedt de docenten de mogelijkheid de inhoud en de structuur van wat ze onderwijzen te verrijken. Het biedt hen bijkomende middelen om het initiatief van de leerlingen aan te moedigen. Het laat hen toe meer van de leerlingen te verwachten, een beroep op hen te doen om grotere verantwoordelijkheid te nemen in hun studie en om actiever te zijn. Het helpt de docenten de leerlingen te motiveren door gelegenheden en grondslagen aan te bieden om hen uit te nodigen wat ze leren in verband te brengen met persoonlijke levenservaringen.
- 4) *Het Ignatiaanse Pedagogische Model personaliseert de manier van leren.* Het vraagt aan de leerlingen na te denken over de zin en de betekenis van wat ze studeren. Het tracht hen te motiveren door hen als kritische en actieve deelnemers te laten binnentreden in het onderwijs/leerproces. Het beoogt een meer persoonlijke wijze van leren door de ervaringen van leerling en docent dichter bij mekaar te brengen. Het nodigt uit tot een integratie van de leerervaringen in de klas met die van thuis, op het werk, omgang met vrienden enz.
- 5) *Het Ignatiaanse Pedagogische Model onderstreept de sociale dimensie van leren en onderwijzen.* Het moedigt aan tot nauwe samenwerking en onderling uitwisselen van ervaring alsmede tot bezonnen dialoog tussen de leerlingen. Het brengt een verband tot stand tussen leren en groeien van de leerling enerzijds, persoonlijke interactie en menselijke verhoudingen anderzijds. Het leidt tot vooruitgang naar actie ten bate van het welzijn van de anderen. De leerlingen zullen geleidelijk leren dat hun rijkste ervaringen komen van hun relaties met het menselijke, van relaties met en ervaringen van personen. De reflectie moet zich altijd ontwikkelen naar een grotere appreciatie van het leven van de anderen, ook

van de acties, het beleid en de structuren die een onderlinge groei en ontwikkeling als leden van de mensenfamilie bevorderen of verhinderen. Dit veronderstelt natuurlijk dat docenten zich bewust zijn van dergelijke waarden en zich daarbij betrokken voelen.

3.8. Uitdagingen voor de uitbouw van een Ignatiaanse Pedagogie

De verwezenlijking van doeleinden gericht op waarden zoals deze worden voorgesteld in de *Karakteristieken van de Jezuïetenopvoeding* is niet gemakkelijk. Er zijn aanzienlijke uitdagingen die zich schijnen te verzetten tegen onze doeleinden. Zie hier enkele daarvan:

1) Een beperkt zicht op de opvoeding

Het doel van de opvoeding wordt dikwijls voorgesteld als cultuuroverdracht, d.w.z. het overdragen aan nieuwe generaties van de wijsheid gedurende generaties samengebracht. Het is ongetwijfeld een belangrijke functie in de schoot van elke samenleving en van de menselijke samenleving in haar geheel. De jongeren niet informeren en niet vormen op basis van wat we hebben geleerd zal als gevolg hebben dat elke generatie alles opnieuw zal moeten uitvinden. In werkelijkheid is de cultuuroverdracht op vele plaatsen het dominante, ja zelfs het enige doel van een opvoeding in de publieke sfeer.

Maar in de wereld van vandaag, gekenmerkt door snelle veranderingen op alle niveaus van de menselijke activiteit en door waardensystemen alsmede ideologieën in competitie, kan de opvoeding daar niet toe beperkt blijven. Haar doel is toch mannen en vrouwen met competentie en gewetensvolheid voor te bereiden om bij te dragen tot de toekomst van de mensenfamilie. Vanuit een zuiver pragmatisch standpunt is opvoeding die zich beperkt tot cultuuroverdracht slechts een vorming op basis van wat voorbijgestreefd is. Dat is duidelijk voor de technische vormingsprogramma's. Het is evenwel soms minder evident wanneer het gaat om de mislukking die men ontmoet als men de menselijke implicaties wil opsporen van ontwikkelingen die onvermijdelijk hun invloed hebben op het menselijke leven, zoals de genetische manipulatie, de beeldcultuur, nieuwe energievormen, de rol van blokvorming van naties die op economisch vlak op het voorplan komen en allerlei soorten innovaties die vooruitgang beloven. Vele ervan bieden hoop op een beter menselijk leven, maar aan welke prijs dan? Men mag deze vraagstukken niet eenvoudig overlaten aan politieke en industriële leiders. Elke burger heeft het recht en de verantwoordelijkheid op passende wijze te oordelen en op te treden ten bate van de menselijke samenleving die op weg is zich te realiseren. De mensen hebben er behoefte aan opgevoed te worden tot een verantwoordelijk burgerschap.

Het is daarom dat, bovenop de cultuuroverdracht, voorbereiding op een betekenisvolle deelname aan de culturele ontwikkeling van essentieel belang is. Mannen en vrouwen van het derde millennium zullen beslist nieuwe technische vaardigheden nodig hebben. Belangrijker is nochtans dat zij behoefte zullen hebben aan de instrumenten die hen zullen toelaten alle aspecten van het leven te begrijpen en ze kritisch te benaderen om hen toe te laten beslissingen te nemen (persoonlijke, sociale, morele, professionele, religieuze) die een heilzaam effect zullen hebben op ons leven. De criteria voor een dergelijke vooruitgang (door middel van studie, reflectie, analyse, kritiek en ontwikkeling van effectieve alternatieven) zijn onvermijdelijk gesteund op waarden. Dit is juist, of men nu al dan niet expliciet bewust is van deze waarden. Elk onderwijs draagt waarden over, en deze kunnen b.v. zijn de bevordering van rechtvaardigheid, maar ze kunnen ook gedeeltelijk of volledig tegenstrijdig zijn met de zending van de Sociëteit van Jezus.

Aldus hebben wij behoefte aan een opvoeding die de jongeren attent maakt op het gecompliceerde netwerk van waarden die soms op subtiele wijze vermomd zijn in het moderne leven – in de reclame, in de muziek, in de politiek propaganda, enz. Het doel daarvan is de leerlingen de mogelijkheid

bieden deze te onderzoeken, in vrijheid een oordeel te vellen en een standpunt in te nemen, met volle kennis van zaken.

2) Overheersing van het pragmatisme

Met de bedoeling te komen tot economische vooruitgang, wat volledig legitiem kan zijn, leggen talrijke regeringen uitsluitend het accent op de pragmatische elementen van de opvoeding. Het resultaat daarvan is dat de opvoeding zich beperkt tot de opleiding voor een beroep. Deze strekking wordt dikwijls aangemoedigd door de belangen van het zakenleven, zelfs wanneer beweerd wordt de culturele doeleinden van de opvoeding te willen verdedigen. In vele delen van de wereld hebben talrijke onderwijsinstellingen met dit enge opvoedingsperspectief ingestemd. Er is een opvallende verschuiving van de keuze van de studenten aan de universiteiten van humane, sociale en psychologische, filosofische en theologische richtingen naar een exclusieve focus op het zakenleven, de economie, de ingenieurswetenschappen, de fysica en de biologie.

In een jezuïetenopvoeding beperken we er ons niet toe deze feitelijke gegevens van het actuele leven te betreuren. Ze moeten onderzocht worden en er moet rekening mee gehouden worden. We denken dat bijna elk academisch vakgebied, indien men eerlijk is met zichzelf, er zich van bewust is dat de overgedragen waarden afhankelijk zijn van de basisverwachtingen omtrent de ideale menselijke persoon en de menselijke samenleving die als vertrekpunt worden genomen. Op die manier zijn de opvoedingsprogramma's, het onderwijs en het onderzoek, de methodes die worden gebruikt in de scholen, de colleges en de universiteiten van de jezuïeten van het grootste belang. Want wij verwerpen elke partiële of vervormde zienswijze op de menselijke persoon, beeld van God. Dit is in duidelijk contrast met opvoedingsinstellingen die dikwijls onbewust de centrale vraag met betrekking tot de menselijke persoon terzijde laten liggen als gevolg van hun eenzijdige kijk op specialisaties.

Dit betekent dat de jezuïetenopvoeding de nadruk moet leggen op de integrale vorming van de leerlingen, gegrondvest op kerncurricula met daarin begrepen humaniora, filosofie, theologische perspectieven, sociale problemen e.d.m., deel uitmakend van alle gespecialiseerde pedagogische programma's. Bovendien kunnen methodes worden geïntroduceerd en met zeer veel nut worden gebruikt in de specialisaties om de menselijke, ethische en sociale implicaties van het bestudeerde te beklemtonen.

3) Verlangen naar eenvoudige oplossingen

Het verlangen om te zoeken naar eenvoudige oplossingen voor complexe menselijke vraagstukken en problemen is typisch voor vele samenlevingen van vandaag. Het wijd verspreide gebruik van slogans als antwoord draagt niet werkelijk bij tot de oplossing van de problemen. Evenmin als het fundamentalisme in het ene uiterste of het secularisme in het andere uiterste, zoals zich dat voordoet in vele landen. Zowel de ene als de andere ingesteldheid zijn beperkend. Zij bevredigen niet echt de dorst naar integrale menselijke ontwikkeling die luid wordt gevraagd door zovele van onze broeders en zusters.

De jezuïetenopvoeding die de vorming van de totale menselijke persoon beoogt, moet duidelijk een uitdaging inhouden: een weg uittekenen, een opvoeding gebruiken die deze extremen vermijdt door onze leerlingen te helpen een meer globale waarheid te begrijpen, de menselijke implicaties van datgene wat ze leren, op zodanige manier dat ze meer efficiënt kunnen deelnemen aan de genezing van de mensenfamilie en de opbouw van een wereld die meer menselijk en meer goddelijk is.

4) Onveiligheidsgevoel

Eén van de belangrijkste redenen die hebben bijgedragen tot een wijd verspreid zoeken naar gemakkelijke antwoorden is de onzekerheid die velen ervaren als gevolg van de instorting van essentiële menselijke instituten, die normaal de nodige context waarborgden voor menselijke groei. Op tragische wijze stelt men in vele landen van de ganse wereld de desintegratie vast van de familie, de meest fundamentele menselijke samenleving. In vele ontwikkelde landen eindigt één op twee huwelijken met echtscheiding met destructieve effecten voor de echtelingen en vooral voor de kinderen. Een andere bron van onzekerheid en verwarring is te wijten aan een historische migratie van de volkeren waarvan we thans getuige zijn. Miljoenen mannen, vrouwen en kinderen zijn ontworteld uit hun eigen cultuur als gevolg van onderdrukking, burgeroorlog, gebrek aan voedingsmiddelen of aan broodwinning. De oudere geëmigreerden kunnen gehecht blijven aan elementen van hun culturele en religieuze erfdeel, maar de jongeren zijn dikwijls het slachtoffer van een cultuurconflict en voelen zich ertoe gedreven de dominerende culturele waarden van hun nieuwe vaderland aan te nemen om aanvaard te worden. Niettemin zijn zij diep in hun hart onzeker over deze nieuwe waarden. Deze onzekerheid drukt zich dikwijls uit in een defensieve houding, in egoïsme, in een houding van "ik-eerst", die de ogen sluit voor de behoeften van de anderen. Het accent dat het Ignatiaanse model plaatst op de reflectie om te komen tot een zingeving kan de leerlingen helpen de redenen te begrijpen die aan de basis liggen van de onzekerheden die ze ervaren en te zoeken naar meer constructieve middelen om ze op te vangen.

5) De leerplannen opgelegd door de regeringen

Bij al deze factoren komt nog het pluralisme eigen aan de wereld van vandaag. In tegenstelling met wat gold voor de jezuïetenscholen van de 16^e eeuw, bestaat er geen universeel erkend programma meer, zoals het Trivium of het Quadrivium, dat kan worden gebruikt als opvoedingsinstrument in onze tijd. De leerplannen van vandaag zijn normaliter de weerspiegeling van lokale culturen en behoeften die onderling aanzienlijk verschillen. Maar in vele landen leggen de regeringen op rigoureuze wijze voorschriften op die de leerplannen van lager en voortgezet onderwijs bepalen. Dit kan een hinderpaal zijn bij het op punt stellen van een leerplanontwikkeling overeenkomstig de vormingsprioriteiten van de scholen.

Ermeë rekening gehouden dat het Ignatiaanse onderwijsprogramma een zekere onderwijsstijl vereist, benadert het de bestaande leerplanthema's door integratie van een manier van aanpakken veeleer dan door wijzigingen en toevoegingen aan wat de voorziene cursussen te bieden hebben. Op die manier wordt vermeden dat de reeds overladen leerplannen verder volgepropt worden en ook dat de toevoegingen zouden overkomen als een franje ingeschoven tussen de "belangrijke" vakken. (Dit sluit de mogelijkheid niet uit dat een specifiek vak over ethica of iets dergelijks bij gelegenheid niet kan worden aanbevolen in een welbepaalde context).

3.9. Van theorie naar praktijk: opleidingsprogramma's voor stafleden

Overwegend wat hier werd voorgesteld zullen sommigen zich misschien afvragen hoe dit alles in toepassing kan worden gebracht. Het is een feit dat slechts enkele docenten in werkelijkheid een dergelijke methodologie consequent toepassen. Een tekort aan know how is waarschijnlijk de belangrijkste hinderpaal voor een doeltreffende verandering in het gedragspatroon van docenten. De leden van de Internationale Commissie voor het Apostolaat van de Jezuïetenpedagogie kunnen begrip opbrengen voor een dergelijke terughoudendheid. Onderzoek heeft aangetoond dat vele pedagogische innovaties zijn mislukt precies vanwege dergelijke problemen.

Daarom zijn wij ervan overtuigd dat opleidingsprogramma's voor stafleden (die 'in service'-training impliceren) noodzakelijk zijn in elke school, provincie of regio waar dit Ignatiaanse Pedagogische

Model zal worden toegepast. Aangezien onderwijsvaardigheden enkel door de praktijk kunnen worden verworven, hebben de docenten niet alleen behoefte aan toelichting bij de methode, maar ook aan gelegenheden om ze in toepassing te brengen. Na verloop van tijd kunnen de opleidingsprogramma's voor stafleden de docenten vertrouwd maken met een geheel van pedagogische methodes passend in het kader van de Ignatiaanse Pedagogie. Daarvan zullen ze deze gebruiken die het meest geschikt zijn om te beantwoorden aan de behoeften van de leerlingen waarvoor ze verantwoordelijk zijn. Opleidingsprogramma's voor stafleden op het niveau van de jezuïetenprovincies of van de lokale scholen zelf zijn daarom een essentieel, integrerend bestanddeel van het Ignatiaanse Pedagogische Project.

Dienovereenkomstig zijn wij, met het oog op de toepassing van het Ignatiaanse Pedagogische Model, overtuigd van de noodzaak ploegen van opvoeders samen te stellen en te trainen die opleidingsprogramma's voor stafpersoneel kunnen verzorgen, specifiek ten behoeve van groepen docenten op het vlak van een jezuïetenprovincie en op het lokale vlak. Daarom worden thans 'opleidingsworkshops' gepland. Die zullen natuurlijk stimulerend zijn voor lokale aanpassingen van specifieke methodes, beantwoordend aan de voorgestelde Ignatiaanse Pedagogie.

(Te noteren is dat de oorspronkelijke Engelse tekst onder dit nummer enkel verwijst naar bijlagen die niet werden vertaald: belangstellenden kunnen deze Engelse bijlagen opvragen).

3.10. Een uitnodiging tot samenwerking

Een beter begrip van de manier waarop het Ignatiaanse Pedagogische Model kan worden aan- en toegepast in een ruime variëteit van pedagogische situaties en omstandigheden die de jezuïetenscholen overal ter wereld kenmerken, zal aan het licht treden wanneer we met het model zullen werken in onze relaties met leerlingen zowel binnen als buiten het klaslokaal. Zo ook zullen we dank zij deze concrete inspanningen praktische wegen ontdekken voor het gebruik van het model ter bevordering van het onderwijs/leerproces. Bovendien kan worden verwacht dat vele gedetailleerde en nuttige werkwijzen om het Ignatiaanse Pedagogische Model te gebruiken, het zullen verrijken dank zij de ervaring van opgeleide en in de praktijk wijs geworden docenten, bij de toepassing van het model in specifieke vakgebieden. Wij allen die bedrijvig zijn in de jezuïetenopvoeding kuiken uit naar de inbreng die andere docenten te bieden hebben, via hun inzichten in suggesties.

In de geest van Ignatiaanse samenwerking hopen wij dat de docenten, bij de ontwikkeling van hun eigen lessen en onderwijspakketten in specifieke vakgebieden, beantwoordend aan het Ignatiaanse Model, hun ervaring zullen delen met anderen. Aldus hopen wij af en toe bondig illustratief materiaal ter beschikking te kunnen stellen. Om die reden worden de docenten ertoe uitgenodigd beknopte presentaties uit hun praktijk in specifieke vakgebieden, met betrekking tot het Ignatiaanse Model, te zenden naar:

Het Internationaal Centrum voor Jezuïetenopleiding
Borgo S. Spirito, 4
C.P. 6139
00195 ROME, ITALIE

INHOUDSTAFEL

1.	Voorwoord.....	2
2.	Inleidende opmerkingen	4
3.	De Ignatiaanse Pedagogie	6
3.1.	Het doel van de Jezuïetenopvoeding.....	6
3.2.	Naar een opvoeding gericht op geloof en rechtvaardigheid.....	7
3.3.	De pedagogie van de <i>Geestelijke Oefeningen</i>	9
3.4.	De relatie Leraar-Leerling	10
3.5.	Het Ignatiaanse Model.....	11
3.6.	De dynamiek van het Ignatiaanse model	12
3.7.	Een permanent proces.....	20
3.8.	Opmerkenswaardige kenmerken van het Ignatiaanse Pedagogische Model	20
3.9.	Uitdagingen voor de uitbouw van een Ignatiaanse Pedagogie	22
3.10.	Van theorie naar praktijk: opleidingsprogramma's voor stafleden.....	24
3.11.	Een uitnodiging tot samenwerking	25